

شیعه‌شناسی - ۱

مهدی کمپانی زارع

ترازوی آهنگ

روایتی از زندگی و سخنان امام علی (ع)

کتاب

نشر نگاه معاصر

# ترازوی آخرخو

روایتی از زندگی و سخنان امام علی (ع)

نویسنده

مهدی کمپانی زارع

ناشر: نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر) / طراح جلد: باسم الرسام  
 حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی هما (امید سیدکاضمی) / لیتوگرافی: نوید  
 چاپ و صحافی: فرنو / چاپ اول: ۱۳۹۳ / شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه / قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان  
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۴۷-۹۷-۳

نگاه معاصر

نشر نگاه معاصر

نشانی: مینی‌سیتی - شهرک محلاتی - فاز ۲ مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی  
 تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe\_moaser@yahoo.com

|                         |                                                                                |
|-------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه                 | کمپانی زارع، مهدی، ۱۳۵۹-                                                       |
| عنوان و نام پدیدآور     | ترازوی آخرخو: روایتی از زندگی و سخنان امام علی (ع) / نویسنده مهدی کمپانی زارع. |
| مشخصات نشر              | تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۳.                                                       |
| مشخصات ظاهری            | ۵۰۸ ص.                                                                         |
| فروست                   | شیعه‌شناسی؛ ۱.                                                                 |
| شابک                    | ۳۰۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۴۷-۹۷-۳                                                 |
| وضعیت فهرست‌نویسی: فیا. |                                                                                |
| یادداشت                 | کتابنامه.                                                                      |
| یادداشت                 | نمایه.                                                                         |
| عنوان دیگر              | روایتی از زندگی و سخنان امام علی (ع).                                          |
| موضوع                   | علی بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ قه - سرگذشتنامه.            |
| رده‌بندی کنگره          | ۱۳۹۳ ق ۴ ا ۸۴ ک / BP ۳۷                                                        |
| رده‌بندی دیویی          | ۲۹۷/۹۵۱                                                                        |
| شماره کتابشناسی ملی     | ۳۵۹۷۲۸۹                                                                        |

## فهرست

|   |       |
|---|-------|
| ۹ | مقدمه |
|---|-------|

### بخش نخست

#### زندگینامه امیرالمؤمنین علی (ع) (از تولد تا شهادت) [۱۳]

|    |                                           |
|----|-------------------------------------------|
| ۱۵ | ریشه‌های پاک                              |
| ۱۸ | تولد و شگفت در خانه خدا                   |
| ۲۱ | پدر و مادری صاحب فضیلت                    |
| ۳۷ | تربیت در دامن رسول خاتم (ص)               |
| ۳۹ | نخستین مؤمن                               |
| ۴۲ | وصایت و خلافت رسول خدا (ص) در نوجوانی     |
| ۴۵ | هماغوش خطر در بستر محبوب                  |
| ۵۲ | علی (ع) و مسجد قبا                        |
| ۵۵ | برادری رسول خدا (ص)                       |
| ۵۷ | درهم شکستن پهلوانان بدر                   |
| ۶۱ | پیوندی آسمانی با خاندان رسول (ص)          |
| ۶۴ | پایمردی و جوانمردی در اُحد                |
| ۶۸ | هوشیاری در غزوة بنی‌نضیر                  |
| ۷۱ | ضربتی برتر از عبادت جن و انس              |
| ۸۰ | ترس از کشتن عمر و بن عبدود در دل‌های یهود |

|     |                                              |
|-----|----------------------------------------------|
| ۸۳  | غزوة بنی مصطلق و حواشی آن                    |
| ۸۸  | اصلاح کار زید بن حارثه                       |
| ۸۹  | دفع فتنه‌ای دیگر از یهود                     |
| ۹۱  | کاتب صلح حدیبیه                              |
| ۹۵  | فاتح خیبر                                    |
| ۱۰۲ | تصرف فدک                                     |
| ۱۰۳ | سریه ذات السلاسل                             |
| ۱۰۵ | فتح مکه                                      |
| ۱۱۰ | اصلاح فضایح خالد بن ولید                     |
| ۱۱۲ | غزوة حنین و حوادث پس از آن                   |
| ۱۱۶ | اسلام آوردن اهل یمن                          |
| ۱۱۷ | بت‌شکنی در فلس                               |
| ۱۲۰ | غزوة تبوک و حدیث منزلت                       |
| ۱۲۲ | مأموریتی دیگر در یمن                         |
| ۱۲۴ | علی (ع) نفس پیامبر (ص)                       |
| ۱۲۷ | بازگرداندن ابوبکر از نیمه راه                |
| ۱۲۹ | حج پایانی و واقعه غدیر خم                    |
| ۱۳۳ | کوچ پیامبر (ص) در دامان علی (ع)              |
| ۱۳۷ | سقیفه بنی ساعده                              |
| ۱۴۸ | پس از سقیفه                                  |
| ۱۵۵ | مخالفان سقیفه و مواجهه با آنان               |
| ۱۵۸ | مواجهه امام علی (ع) و اهل بیت با خلیفه سقیفه |
| ۱۷۴ | ماجرای فدک                                   |
| ۱۷۹ | در سوگ فاطمه (س)                             |
| ۱۸۵ | بیعتی برای حفظ اسلام                         |
| ۱۸۷ | علی (ع) در زمان خلافت ابوبکر                 |
| ۱۹۵ | علی (ع) در زمان خلافت عمر                    |
| ۲۰۳ | علی (ع) در عصر خلافت عثمان                   |
| ۲۲۳ | حفظ الهی در حق امام                          |

|     |                             |
|-----|-----------------------------|
| ۲۲۵ | بیعت دیرنگام                |
| ۲۳۴ | آغاز مخالفت‌ها              |
| ۲۴۰ | جنگ جمل                     |
| ۲۵۷ | استقرار در کوفه             |
| ۲۶۲ | مکاتبات متعدد با معاویه     |
| ۲۷۶ | آمادگی برای جنگ             |
| ۲۸۲ | در راه صفین                 |
| ۲۹۰ | نبرد صفین                   |
| ۲۹۷ | حکمیّت تحمیلی جاهلان        |
| ۳۰۰ | شکل‌گیری خوارج و عاقبت آنان |
| ۳۰۵ | سال‌های دشواری              |
| ۳۱۶ | غروب خورشید                 |

#### بخش دوم

|     |                                                      |
|-----|------------------------------------------------------|
|     | سیری در سیره و سخنان امام علی (ع) [۳۲۳]              |
| ۳۴۱ | مختصات حکومت صالحان در سیره و سخنان امیرالمؤمنین (ع) |
| ۳۶۷ | اخلاقی زیستن در سیره و سخنان امام علی (ع)            |
| ۳۸۸ | عرفان و عارفانه‌های امام‌العارفین (ع)                |

#### بخش سوم

|     |                                |
|-----|--------------------------------|
|     | مولا (ع) به روایت مولانا [۴۳۲] |
| ۴۷۹ | کتابنامه                       |
| ۴۹۹ | نمایه                          |

### مقدمه

دیباچه کتابی که نام علی بن ابی طالب را بر تارک خود دارد، عاشقی را می‌ماند که می‌خواهد اقیانوس شرح شوق خود را در کوزه‌ای بریزد و تقدیم معشوقی محتشم کند که کتاب فضل او را آب بحر جهت تر کردن سر انگشتان برای شمردن صفحات کمالات کافی نیست و خود، ساقی بحر بی‌کران بینش و دانش و سلطان «سلونی» و «لو کشف» است. معلوم است در جایی که دهانی به اندازه آسمان‌های تن و جان برای بیان گوشه‌ای از فضایل و کرامات لازم است، اگر بریده‌زبانی خجل از فاصله بی‌کران خود با محبوب به سخن آید، چه نقصی در کار می‌شود و چه شکستی پیش می‌آید. قلم آواره می‌شود وقتی قرار است مشق نام جوانمردی کند که نه زمینیان، بلکه آسمانیان نیز از کثرت فضیلت‌های او انگشت تحریر به دندان گرفته‌اند. گویی هنوز هم جبرئیل در آخذ به پیامبر خاتم می‌گوید که فرشتگان از اخلاص و شجاعت این مرد به شگفت آمده‌اند و جوانمردی جز او و شمشیری جز ذوالفقارش نمی‌شناسند. هرچه از حیرت و شگفتی است در این مرد خدا مجتمع است، اما حیرت، مقامی عالی است و در بدایت طریق، به گمراهی از هدایت نزدیک‌تر است. از این رو بود که برخی در حق او به غلو الوهیت افتادند و بنده شایسته خدا را به خطا خدا دانستند. باید خرد را از حیرت خرید و از آسمان حیرت بر زمین تعلیم نشست و اسطوره شجاعت و عدالت و محبت و... را در کتاب تاریخ خواند و جغرافیای ادب و اخلاق را از او یاد گرفت. باید از او آموخت که در میان خلق باش و با آنان بزی و امورشان را بسامان کن و مشفقانه با ایشان مواجه شو، اما دمی از یاد خدا غافل مباش و در آینه جهان جز چهره محبوب مبین و خدایی را که به چشم جان ندیدی، عبادت مکن. باید از او آموخت که چون چیزی را حق دانستی بر آن استوار بمان و از هیاهوی دیگران گریزان

مشتو و به این سو و آن سو نظر مکن و به باطل مایل مشو. باید از او آموخت که هیچ چیزی جز رسیدن به مکارم اخلاق و خداخو شدن، غرض عبادات و طاعات نیست و عبادت باید آدمی را نسبت به خداوند خاشع تر و خاضع تر نماید و نسبت به خلق، مشفق تر و مهربان تر. باید از او آموخت که در آسمان قدرت، خود را زمینی دانست و با زمینیان، زمینی سخن گفت و غم آنان را خورد و با رعیت، سلطان نبود و در مقام خدمت، خیانت نکرد و از دانشمندان توقع تملق نداشت و شعور مردم را به شعار نفروخت. باید از او آموخت که شجاعت سلحشورانه، آن روی سکه شفقت و مهربانی است و رفت را همان دلی می کند که رشادت و شجاعت ورزیده. از او بسیار می توان آموخت، به شرط آنکه او را الگوی خود بدانیم و نه اسطوره ای دست نیافتنی. نگرستن از پای دماوند به قله در ناظران دو حالت متفاوت پدیدار می آورد. جماعتی می گویند چه کسی تاب بالا رفتن از این راه عظیم را دارد و گروهی کمر همت به رسیدن به قله می کنند و اگر به قله نیز نرسند، دست کم در ارتفاعی بیش از دیگران جهان پیرامون خود را می نگرند. اسوه ها قله های آدم بودن اند و هر کس به محض دیدن نشان باید طالب و شایق حرکت شود و رسیدن به جایی. نشستن آیین آدمیت نیست، مگر بر قله و دست کم دامنه های مرتفع. هر چند ذکر علی (ع) به فرموده رسول خدا (ص) عبادت است، اما ذکر او وقتی عبادت راستین است و موجب قرب به خدا که ما را اندکی به او نزدیک تر کند. محب راستین می خواهد که مانند محبوب و همه گونه واصل به او شود. نمی توان محبوب را بر قله دید و خود در پای کوه تنها برایش اشک ریخت. محب به محض دیدن محبوب همه دارایی های خود را پا می کند و افتان و خیزان می دود و حتی با دست و سر راه را می پیماید، تا نزد او برسد؛ چرا که «مایه خوشدلی آنجاست که دلدار آنجاست». محب نباید شبیه دشمن محبوب باشد و برای این باید محبوب را پیش از دشمنش بشناسد؛ تا او را در هر لباس و هیأتی تشخیص دهد که این محبت نیز نتیجه دانش است و عاشق بی معرفت، همان جاهل بی محبت است. عظمت علی (ع) و محبت نسبت به او نباید مانع معرفت او شود و کیست که نداند که بی معرفت، هم عظمت، عظمت نماست و هم محبت، محبت نما. تنها در کتاب معرفت است که می توان فصل عظمت و محبت را خواند و از محبوب خویش برای دیگران حکایت کرد و نام او را در عالم جلوه داد و در دهان پیر و جوان انداخت. ما زمینانی که چشم غیب بین نداریم و نمی توانیم که حقایق را در ملکوتش مشاهده کنیم و همه چیز را از طریق عینک مکتوبات و ماثورات دنبال می کنیم،

ناگزیریم برای شناخت علی (ع) نیز بدین راه دل خوش کنیم و متواضعانه در محضر منابع بنشینیم و از او حکایت کنیم. در کتاب پیش روی نیز راقم این سطور با مراجعه به منابع متعدد و موثق کوشیده تصویری نزدیک و مطمئن را از علی (ع) پیش روی مخاطبان خود قرار دهد. در این کتاب هم به تاریخ توجه شده و هم به سخنان حضرت، از این رو بخشی از کتاب به زندگینامه ایشان اختصاص دارد و بخشی به سخنان و سیره امام. در این کتاب هم از منابع عمومی تاریخی و هم از تألیفات اهل سنت و شیعیان استفاده شده است. در همه موارد، مدعیات به نحو مستندی بیان شده و سعی شده که از تحلیل های صرف پرهیز شود و مطلبی گفته نشود که منابع آن را به نحو مستقیمی تأیید نمی کنند. در بخش زندگینامه، از تولد تا شهادت حضرت به ترتیب تاریخی ذکر شده و حیات ایشان در سه دوره پیامبر (ص)، خلفا و خلافت خود مورد بررسی قرار گرفته است. در این بخش هر چند قصد بر آن بوده که با دقت، آنچه منابع موثق گفته اند، مورد توجه قرار دهیم و مستندات را به تفصیل ذکر کنیم، اما از جانبی دیگر خواسته ایم به اختصار سخن بگوییم و اگر سخنی از ایشان در آن موضع مطرح شده عیناً ذکر کنیم تا زندگی ایشان از لابلای سخنانشان نیز برای مخاطب تصویر شود. در بحث های تاریخی جز چند مورد محدود از بحث هایی برای اثبات موضع خود پرهیز کرده ایم و سعی بر آن بوده که صرفاً به منابع مجال حکایت دهیم و کتاب فضل حضرت را در لابلای کتب و ورق بزنیم. در استفاده از منابع کوشش بر استفاده از قدیمی ترین و موثق ترین بوده است و برای اینکه خواننده حدود سال نگارش منابع را بداند، در بخش کتابنامه ضمن ذکر شناسنامه کتاب، به سال وفات مؤلف نیز اشاره کرده ایم. در بخش سیره و سخنان به سه حوزه حکومت، اخلاق و عرفان پرداخته ایم و به اختصار تصویری از این سه حوزه مهم ارائه کرده ایم و شگفتی های شخصیت و کلام ایشان را در این حیطه ها نشان داده ایم. در این بخش به ذکر سخنان حضرت توجه داشته ایم و بدون نقل سخنی از ایشان، مطلبی را منسوب نکرده ایم. در بخش پایانی به مواجهه برخی از عارفان مسلمان با امام العارفین پرداخته ایم و نشان داده ایم که ایشان همواره محل توجه اهل عرفان بوده اند و ارادت عارفان به حضرت بسیار عمیق و عجیب است. در این بخش بیش از همه به مواجهه مولانا جلال الدین با امیرالمؤمنین (ع) پرداخته ایم و نکاتی را در باب نگاه مولانا به مولا ذکر کرده ایم که تاکنون کمتر بدان توجه شده است. نام کتاب نیز برگرفته از مولانا است. او در تعبیری شگفت، علی (ع) را «ترازوی آخذ خو» می داند:

تو ترازوی آخذخو بوده‌ای بَل زبانه هر ترازو بوده‌ای

این تعبیر نزدیک‌ترین وصفی است که می‌تواند اعتدال و عدالت علوی را بنماید و نسبت او را با خدایش روشن کند. ترازوی آخذخو در مقام نظر، حق می‌گوید و در مقام عمل، عدالت می‌ورزد و اخلاقی رفتار می‌کند و این همان تصویری است که ما از شخصیت علی (ع) و سیره و سخنانش در منابع قدیم و جدید می‌بینیم. این کتاب می‌تواند دفتر دوم و سوم نیز داشته باشد که در آن به مباحث دیگری از سیره و سخنان حضرت چون الهیات، حکمت، مسائل وجودی انسان و... پرداخته شود. البته قصد اولیه نگارنده این بود که در همین دفتر به این مباحث نیز بپردازد، اما بهیم ملال مخاطب و کثرت صفحات او را از این کار بازداشت. خوب است در آینده نزدیک دانشنامه‌ای پیرامون زندگی و سیره و سخنان ایشان تهیه شود تا به نحو مفصلی بتوانیم جزئیات حیات مادی و معنوی حضرت را به جهانیان بشناسانیم. امام به تنهایی، خود فرهنگی است و فرهنگ‌های متعددی را حول شخصیت و کلام خود سامان داده است. پایان این دیباچه سپاس از خداوند متعال است و درخواست زیادت توفیق از حق و خاصان حق و درخواست علو درجات از درگاه خداوند برای همه کسانی که در تاریخی بالغ بر چهارده قرن درباره این امام همام سخن گفته‌اند و اثر مکتوب به جا گذاشته‌اند. در این نوشته از آثار همه آنان و محققان و مترجمانی که به احیای نوشته‌های آنان اهتمام ورزیده‌اند، بهره‌مند شده‌ام و خود را وامدار دانش و بیش از بزرگان می‌دانم. به ویژه در این اثر از ترجمه نیکوی سیدجعفر شهیدی از نهج البلاغه بسیار بهره برده‌ام و از خداوند برای آن محقق سترگ، عالی‌ترین مراتب قرب را مسألت می‌کنم. و نیز سپاسگزارم از دوستانی چون اکبر قنبری، اصغر محمدی، مصطفی مطبوعه‌چی و محمدنبی بهادری که در همه مراحل کار، یاریگر من بودند و گاه بخش‌هایی از آن را خواندند و نکات نیکویی را متذکر شدند. نقد حال صاحب این قلم در مواجهه با مولا علی در تمام لحظاتی که توفیق نوشتن این اثر را داشت، این بیت سعدی بود که حسن ختام این دیباچه نیز خواهد بود:

توفیقِ عشقِ روی تو گنجی است تا که یافت!

باز اتفاق وصل تو گویی است، تا که بُرد